

КУЛЬТУРА ОХОРОНИ ПРАЦІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Древаль Ю. Д., професор, доктор наук з державного управління (Національний університет водного господарства та природокористування);

Тім Х. В. (гр. ДСз-21м, Національний університет водного господарства та природокористування)

Анотація. Розглянуто питання щодо значущості культури охорони праці в закладах вищої освіти як важливої складової освітнього процесу, що поєднує правові, організаційні, технічні, психологічні та соціальні аспекти безпеки. Визначено основні напрями розвитку культури безпеки: удосконалення системи управління охороною праці, інтеграція питань безпеки у навчальні дисципліни, підвищення обізнаності студентів і працівників, створення позитивного мікроклімату та формування відповідального ставлення до дотримання правил безпеки. Наголошено на важливості вдосконалення нормативно-правової бази та цифрової безпеки в умовах сучасної освіти.

Ключові слова: охорона праці, культура безпеки, заклади вищої освіти, безпечне освітнє середовище, профілактика травматизму, освітній процес.

Abstract. The essence of occupational safety culture in higher education institutions is considered as an important component of the educational process that combines legal, organizational, technical, psychological, and social aspects of safety. The main directions for developing a safety culture are identified: improving the occupational safety management system, integrating safety issues into educational disciplines, increasing awareness among students and staff, creating a positive microclimate, and fostering a responsible attitude toward safety rules. The importance of the legal framework and digital safety in modern education is emphasized.

Keywords: occupational safety, safety culture, higher education institutions, safe educational environment, injury prevention, educational process.

Вступ. Сучасна система вищої освіти вимагає створення безпечного освітнього середовища, у якому збереження життя та здоров'я всіх учасників освітнього процесу є пріоритетом. Університети, академії та інститути мають не лише виконувати вимоги законодавства з охорони праці, а й формувати у студентів та працівників свідоме ставлення до безпеки як до невід'ємної частини професійної культури. Культура охорони праці в закладах вищої освіти охоплює комплекс заходів, спрямованих на попередження травматизму, підвищення рівня обізнаності, формування відповідального ставлення до безпечної поведінки та створення комфортних умов навчання і праці. Вона є системним явищем, що поєднує технічні, організаційні, психологічні та освітні аспекти, формуючи у здобувачів освіти розуміння цінності людського життя і необхідності дотримання правил безпеки.

На сьогодні питання щодо формування культури безпеки набуває особливого значення. Найперше це пояснюється розвитком цифрових технологій, дистанційних форм навчання та зміною підходів до організації

освітнього процесу. Зазначена проблема набуває особливо великого загострення у зв'язку з розв'язанням повномасштабних дій проти нашої держави. Заклади освіти повинні не лише забезпечувати відповідність матеріально-технічної бази нормам охорони праці, а й активно впроваджувати виховні, навчальні та профілактичні заходи, спрямовані на підвищення рівня безпечної поведінки серед студентів і працівників.

Таким чином, формування культури охорони праці у вищих навчальних закладах є важливим завданням сучасної освіти, яке сприяє підготовці відповідальних, професійних та соціально свідомих фахівців.

Аналіз стану питання. На сьогодні рівень культури охорони праці в закладах вищої освіти залишається нерівномірним і потребує системного вдосконалення. Основними проблемами є формальне ставлення до інструктажів, недостатня інтеграція питань безпеки у навчальний процес та обмеженість матеріально-технічної бази. Для підвищення ефективності необхідно посилити виховну роботу, модернізувати умови навчання та розвивати свідоме ставлення студентів і персоналу до дотримання правил безпеки.

Мета роботи: дослідити особливості формування культури охорони праці в закладах вищої освіти, та запропонувати напрями вдосконалення системи безпеки освітнього середовища з урахуванням сучасних вимог і технологічних змін.

Методики, матеріали і результати досліджень. Культура охорони праці в закладах вищої освіти є комплексним соціально-освітнім явищем, що відображає рівень усвідомлення цінності людського життя, здоров'я, безпеки та відповідальності кожного учасника освітнього процесу. Вона охоплює не лише виконання вимог законодавства та інструкцій, а й формування певного світогляду, у якому безпечна поведінка є природною частиною професійної та освітньої культури [1, с.132].

Розвиток культури охорони праці в університетах має подвійне значення. З одного боку, це безпосередньо впливає на безпечність середовища навчання, збереження життя та здоров'я студентів і викладачів. З іншого – це формування у майбутніх фахівців знань, навичок та відповідального ставлення до питань безпеки праці, що є необхідною умовою для їхньої подальшої професійної діяльності. Заклади вищої освіти не лише реалізують освітню функцію, а й виступають носіями цінностей безпечної праці у суспільстві.

Однією з ключових складових культури охорони праці є наявність системи управління безпекою освітнього процесу. Вона включає: розробку та впровадження інструкцій з охорони праці, проведення первинних, повторних і цільових інструктажів, навчання персоналу правилам безпечного користування обладнанням, забезпечення лабораторій і аудиторій засобами індивідуального захисту, а також контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних норм. Важливу роль відіграє технічна безпека – належний стан електромереж, вентиляційних систем, евакуаційних виходів і протипожежного обладнання [2, с.138].

Не менш важливим є психологічний аспект культури безпеки. Студенти повинні розуміти, що дотримання правил охорони праці – це не формальність, а прояв відповідальності перед собою, колегами й суспільством. Формування відповідальної поведінки можливе лише за умови систематичного виховання у навчальному процесі. У цьому контексті важливими є виховні години, лекції, тренінги, тематичні тижні охорони праці, конкурси на знання правил безпеки, які сприяють підвищенню рівня обізнаності студентів.

Крім того, значний потенціал має інтеграція питань безпеки праці у зміст навчальних дисциплін. Наприклад, під час вивчення інженерних, медичних, педагогічних чи економічних спеціальностей доцільно розглядати ризики професійної діяльності, методи запобігання травматизму, оцінку ризиків і планування безпечних робочих місць. Такий підхід не лише підвищує якість підготовки майбутніх фахівців, а й сприяє формуванню у них системного мислення щодо питань охорони праці [3, с.34].

Суттєвим чинником підвищення культури охорони праці є створення позитивного мікроклімату у закладі освіти. Безпечне середовище – це не лише технічна, а й соціальна категорія. Взаємоповага, довіра між студентами та викладачами, відкритість адміністрації до діалогу щодо умов праці та навчання – усе це формує атмосферу, в якій правила безпеки сприймаються природно. Саме така культура дозволяє не лише зменшити ризики нещасних випадків, а й підвищити ефективність навчального процесу.

У сучасних умовах цифровізації освіти дедалі важливішим стає питання безпеки під час використання інформаційних технологій. Це стосується ергономіки робочого місця, профілактики перевтоми, дотримання санітарних норм під час дистанційного навчання. Тому культура охорони праці повинна охоплювати також цифрову безпеку та гігієну праці з комп'ютером.

Не можна оминати й нормативно-правову основу формування культури охорони праці. Її визначають Закони України «Про охорону праці», «Про освіту», «Про вищу освіту», а також Типове положення про навчання з питань охорони праці. На основі цих документів кожен заклад розробляє власні положення, інструкції та програми, що забезпечують належний рівень безпеки [4, с.80].

Важливим індикатором рівня культури безпеки є участь студентів у профілактичних заходах – тижнях охорони праці, конкурсах, семінарах, волонтерських ініціативах, присвячених безпеці життєдіяльності. Такі заходи не лише розширюють знання, а й формують активну громадянську позицію, підвищують соціальну відповідальність молоді.

Висновки. Отже, формування культури охорони праці в закладах вищої освіти – це складний і тривалий процес, який потребує комплексного підходу, взаємодії адміністрації, викладачів і студентів. Його результатом має стати створення такого освітнього середовища, де безпечна поведінка є нормою, а збереження життя і здоров'я – найвищою цінністю. Розвиток культури охорони

праці є передумовою підготовки сучасного фахівця, здатного працювати в умовах безпеки, відповідальності та професійної етики.

Література

1. Мовмига Н. Є. Формування культури безпеки життєдіяльності студентів у процесі професійної підготовки: монографія. Харків: [б. в.], 2017. 132 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/dc081508-c11f-498e-aded-890d1d0f23b4/content>

2. Опара Н. М. Проблемні питання викладання БЖД у ВНЗ України. *Вісник Полтавської державної аграрної академії. Серія «Технічні науки»*. 2015. Вип. 1–2. С. 138–144.

URL: <https://journals.pdaa.edu.ua/visnyk/article/download/971/1348/2581>

3. Каменська І. С. Особливості вивчення дисципліни «Охорона праці в галузі» при професійній підготовці майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. *Науковий огляд*. 2016. № 9 (30). С. 34–39. URL: <https://oaji.net/pdf.html?n=2016%2F797-1479503570.pdf>

4. Маслова О. В. Сучасні вимоги охорони праці у закладах освіти України: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО», 2022. 80 с. URL: <https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/Сучсн-ОП.pdf>